

Akdeniz Üniversitesi
Dumlupınar Bulvarı
07058 Kampus
Antalya/TÜRKİYE

Akdeniz Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi
Gerontoloji Bölümü

Ahlaki Gelişim ve Ahlaki Duraksama

Prof. Dr. İsmail Tufan

Aklın yaşta değil, başta olduğunu biliyoruz, ama ahlak nerede? Yaşta mı, başta mı? Yaşlandııkça aklımızı yitirdiğimiz iddia ediliyor; eğer ahlak da başta ise, o zaman halimiz fenadır. Çünkü yaşam süresi uzuyor, yaşlılar çoğalıyor.

Ahlak sadece davranışta değil, aynı zamanda ahlaki kararlarda da görülür. Diğer yetenekler gibi **ahlaki yargı yeteneği de** bir gelişim sürecinden geçerek gelişir. Bu açıdan büyük bir sorunumuz olduğu kesin. Süreç değil, aksine sabitlik var. Ahlaki gelişimde başarılı değiliz. Gencin de yaşlının da adeta **ahlak borusu** tıkanmış. Patladı patlayacak. Ne davranışlar ne de kararlar, ahlaki yargıdan nasibini alamamış.

Ahlaki yargı ve ahlaki davranış, ikisi önemlidir, ancak birbirleriyle ilişkili midir? Bunu inceleyen McNamee'nin (1977) deneyi bir hayli ilginçtir. Deneyi, öğrencilerin ahlaki gelişiminin aşamalarını incelemek için yapılmıştır:

Denekler (öğrenciler), ahlaki tutumları hakkında bir soru kağıdını doldurmak üzere deneyi yapan kişiyle beraber test odasına girerken, başka bir kişiye yardım etme fırsatı doğar. Tam o anda bir sonraki denek olduğunu iddia eden, aslında deneycinin meslektaşı olan kişi belirir. Deneye katılamayacağını, çünkü uyuşturucu aldığını ve kendini kötü hissettiğini söyler. Bir psikolog olan deneycinin kendisine yardımcı olabileceğine inandığı için geldiğini söyler. Ama deneyi yapacak olan bilim insanı, kendisinin deneysel psikolog olduğunu, bu yüzden terapi yapamayacağını söyler. Fakat uyuşturucu alan kişi yardım talep etmeye devam eder ve hiç olmazsa kendisine nerede yardım edilebileceğini söylemesini ister. Deneyci, uyuşturucu ile ilgili hiçbir deneyimi olmadığını ve nerede yardım bulacağını bilmediğini söyler. Bugün katılamayacağı test için yeni bir randevu almasını ister. Öğrenci (asıl denek) bu durumda ya bir gözlemci olarak kalacak ya da müdahale edecek. İki seçenekten birinde karar kılması gereken bir durumun içindedir. **Deneklerin %43'ü zor durumdaki uyuşturucu bağımlısı öğrenciye (aslında araştırmacı) yardımcı olmaya çalışmıştır. Ahlaki gelişim aşamalarının üst kademelerindeki öğrenciler daha çok yardımcı olmaya çalışmıştır.**

Gelelim bize. **Ahlak sizin için önemli mi?** Bunu kime sorarsanız, "evet önemli" der. Fakat ahlaqsızlığın hızla çoğaldığı bir toplumda, buna inanmak zordur. Korona-salgını, ahlaqsızlığın hangi boyutlara varabileceğini, insanların yaşadıkları zorlukların nasıl ahlakla açıklanamayan davranışlara eğilim yarattığını göstermiştir. Fahiş fiyatlarla maske satışından kendini hekim olarak tanıtip insanları dolandıranlara varıncaya kadar hepsini bu süreçte gördük.

Biri askeri darbeyi hayal ediyor, diğeri 15 Temmuz'da kursağında kalanı ekranda kusuyor. Bir akademisyen akademisyenlere değil, "cahil halka" güvendiğini söylüyor. Bir başka akademisyen Nuh Peygamber'in "cep telefonu" kullandığını iddia ediyor. **Bunları duyunca**

Akdeniz Üniversitesi
Dumlupınar Bulvarı
07058 Kampus
Antalya/TÜRKİYE

Akdeniz Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi
Gerontoloji Bölümü

insanın gerçekten hem akademisyenlere güveni kalmıyor hem de bunların ahlakından ve ahlaki yargılarından da şüphe duyuyor.

İçişleri Bakanlığı'nın uyarmasına rağmen kendilerini hekim olarak tanıtan dolandırıcılara gün doğdu. Ramazan ayında dolandırıcılığa paydos yok, aksine artıyor. Şimdi korona-virüs salgınını fırsata çeviriyorlar. Vatandaşları "ambulans göndereceğim" diyerek dolandırıyorlar. Cumhuriyet Savcılığı, soruşturma başlatmış.

Kaz Dağlarından uzakta olmasına rağmen Denizli'de horozlara bir de kaz kafalılar eklendi. Kentte sokağa çıkma yasağını ihlal etmeye meraklı olan kazlardan 204'üne 185 bin lira ceza kesildi ve bunların yüzünden İl Hıfzıssıhha Meclisi maskesiz sokağa çıkmayı yasakladı.

Bazılarımız hiçbir zaman sağlam ahlaki düzeye erişemezken, bazılarımız olgun bir ahlaki yargıya sahiptir. Psikologlar buna **ahlaki yargının evrimleşmesi** diyor. Bunu çeşitli boyutları ile tanımlıyor ve ahlaki gelişimin aşamalarını sınıflandırıyorlar. Ahlaki yargıların boyutları şunlardır: Niyet, görelilik, yaptırımlardan bağımsızlık, karşılıklılık, kefaret (bir günahı Allah'a bağışlatmak umuduyla verilen sadaka ya da tutulan oruç), iyileştirme için cezalandırma.